

Nazionalitate zapalduak Europan

Jokin Apalategi

Gure ikuspegia egungo Europaren zabalera hedaturik, eta bertoko egoera pittin bat miatuz, gauza batetaz jabetuko gara laster: nola Sartaldeko hala Sortaldeko Europek, nazionalitate zapalduz taupadaka dutela bihotza. Europa bi hauk mugierazten dituen gizarte politika ez da bat bera. Aitzitik, kontrasta eta kontra-ari dena da bateko eta besteko gizarte politika. Sartaldeko Europa, gizarte politikaren lege eta oinharritzat kapitala duen klaseak zuzenduriko estatu aparatuen giroan bilakatzen da. Sortaldeko Europa, aldiz, gizartea lan indarren eta harremanen moldeetan bilaka erazten entseiatzen direnen estatu aparatuen baldintzetan ari da. Seinalatu dugun diferentzia honek, sakonko bizikera ezberdina suposatzen du.

Sartaldeko Europan, urte luzeen zehar sortu eta bilakatu diren gizarte-, sendi- eta gizon-ema-kume mailako diferentziak batetatik bestetara igarotzean, diferentziak beren horretan irauarazteko zeregina du klase boteredunak eraginiko gizarte politikak. Diferentzia hori, besterik gabe, gizarte eta sendi batetan jaiotzeko patuaren fruitu bezala jasotzen dutenek, beren ezberdintasunaren aurrerabidea defendatzeko legeria egiten dute. Legeria

hori, bistako gauza, harresi, zedarri, muga da. Baina sortzetik probilejioaren zorionik ez dutenek, mugaketa hori pairatu egin behar al dute? Zentzu anitzetan pairatzen bait dute egin ere! Tipi-ttipitandik, sortu direneko gizarte eta sendi giro pobregoa eta behartsuago batetan biziz. Geroxeago, hezketa aroan, irakas-kuntz ahalbide urriagoak ukanez. Eta horrela, bizibidearen atarira ailegatzean, lanbide makurrago eta soldata melarragoak jasoz. Latz, ilusio gutiko eta ernegarri zaie bizitza.

Sortaldeko Europan, ordea, langileriak, bere batasunaren balioa ezagutzean, eta desafioa jasorik, politikoki erantzuten du. Desafio hori loratu eta fruitu bilakatzean probilejioaren indarrez datozen diferentzia horien eta horik defendatzeko sorturiko legeriaren garbiketa hasten da. Baina probilejioaren indarrei darizkien diferentzia guztiak ez dira egun batetik bestera desagertzèn. Mendi guztiak ez dira ibar bilakatzen. Orainokoa, ez bait dago klase gabeko gizarterik. Komunismora, ez bait da inongo gizarterik ailegatu. Egin dena, klase diferentzien errebajatzeko bat izan da. Klase borrokak, ordea, jarraitu darrai Estatu Sozialistetan ere. Eta Estatu izaten jarraitzen dutenez, nazionalitate zapalduen izaera ere bizirik dago. Ezpairik gabe, noski, nazionalitateen zapalkuntzak errebajatzeko bat izan du. Baina Estatu gabeko gizarterik inon eman ez denez, nazionalitateek zapalduak jarraitzen dute.

1977ko bi Europa hauetan, bada, nazionalitate zapalduak iraun diraute.

1. Nazionalitate zapalduen nondikoa

Nazionalitate ezberdinak elkartuz aparatatu pluri-nazionalak sortzen direneko unetik dator nazionalitate zapalduen arazoa. Zeren elkarketa honetan, ezberdinetarik bat beste gainerakoen gain jartzen bait da. Entitate pluri-nazionalen izena bera ere, nazionalitate ezberdinetako batena izan ohi da gehienetan. Eta izen hori zeharo berria denean, sorturiko entitate pluri-nazionala lekutzen deneko nazionalitateak piskanaka besteei gainhartu ohi die ekonomiaz, politikaz eta kulturaz. Nazionalitate hori pribilejiatu egiten da. Areago: pribilejio egoera hori legeriara eramaten da. Kasu guztiak ez dira eredu bakarrera konformatzen, noski; baina, funtsean, joera beraren maila ezberdin gertatzen dira. Joera horretako kasurik muturrekoena, Estatu-Nazio erdikoituena da. Guzti hau, aipatu joeraren bilakaera goxoan ematen denean ger-

tatzen da; zeren, beste anitzetan, indarrez eta inposamenduz horretaratzen bait da. Honela, Bakar, Haundi eta Libro autoizendatzen da batzutan Estatu-Nazioa. Eta izendatzeari omen eginez, praktika bihurtzen da, nazionalitate zapalduen egoera zuzenean odol-isurketara behartuz.

Gaurregun European ditugun Estatu-Nazio guztiak, kapitalismoarekin sortu zen entitate makroekonomiko eta erdikoituen «aurrerapen» ideiaz printzipiatuta egin izan dira. Europa osoaz ari naiz, zeren Estatu berrien konfiguratzeari buruz, printzipio berak erabili bait dituzte Europa biek. Marxen eritziz, Frantziako iraultza haundiaren merezimendurik haundienetako bat, feudalismoaren indar banatuak bateratzean datza: ordurarte, talde atzerakoiek beren onerako erabiltzen zituzten indarren bateratzean. Ezpairik gabe, funtsezkoa da ideia hau Marxen ondorengo marxista guztiengan ere.

Molde honetan sorturiko Estatu-Nazio hau da, beraz, nazionalitate zapalduak egun duten traba eta arerioa, beren askatasun bideetan. Estatu-Nazioak desegin arte guztian iraungo bait du nazionalitate zapalduen arazoak.

2. Nazionalitateen birjabetzearen egungo egoera

Egun Europa osoan ditugun Estatu-Nazio guztiek ez dute nazionalitate zapalkuntza bera egiten. Errusian, Estatu-Nazio sozialista ideiatzean, Stalin-ek programaturiko autonomia eskualde-tiarra aurreratzen da nazionalitate zapalduen arazoari aterabide bezala. Hala ere, 1918an, gertaerak bultzaturik, R.S.F.S.R. izeneko batasuna sortzen denean, federazioaren formula bereganatzen du politika nazionalak. «Beren bizikera partikular eta nazio-konposizioagatik bereizten diren ertzaldeko errejioentzat autonomia errejionala baizik ez da gelditzen, eta hau da erdia eta ertzaldea erdiarekin elkartzeko arrazoinetako bide bakarra; autonomiak josiko du Errusia-ko ertzaldea erdiarekin, federaziozko loturen bidez»¹.

Honen garrantzi guztia, nazionalitate guztietako hizkuntzen eskubidezko berdintasuna proklamatzera mugatzen da: «eskualde hauen egiazko sobietizazioa posible izan dadin, Errusiako zentalkeriari hertsiki lotutako eta harekin batera Estatu bakarren bidez sobietikoen herrikide bilaka daitezen, derrigorrezkoa da lekuan lekuko eskolak muntatzeko erakunde bortitz bat, derrigorrezkoa da hauzitegietan, administrazioan, agintaritzale-

kutan eta, herriaren hizkuntza eta bizimodua ezagutzen dituen jendea egotea»².

1923an, U.R.S.S. izeneko gobernu-moldea sortzen da. Honek zenbait Errepublikaren Batasuna suposatzen du, Estatu bakar baten pean, R.S.F.S.R.rekin batera. Hara zer suposatzen duen politika nazionalaren antolaketa honek: «gaurregun dauzkagun baldintzak ikusirik, nazio arazoak honako formakera konkretu hau hartzen du, hots: herriak militarki, ekonomikoki eta kanpoko harremanetarako kooperatiba batetan elkartuko dira. Eginkizun horietarako, beraz, U.R.S.S. izeneko elkartean batuko dira. Gaurregun forma hau hartzen ditu nazio arazoak»³.

Finen, Alderdiaren bakartasuna eta batasuna eskatzen da. Eta hau, Estatu-Nazioaren printzipiozko balorazioarekin lotua doa, noski. Estatu-Nazioaren desagertzeak, Alderdiarena ere ekarriko bait luke.

Hala ere, Errusian sozialisten agintea ezartzean, nazionalitate zapalduerik eman zaien erantzun horrek, nazionalitateen berdintasuneruntz urrats bat ageri du. Hori bai, oso ttipia da!

Nazionalitate zapalduerik buruz bada, ordea, Estatu-Nazio sozialistetan, Errusiakoa baino aplikazio egokiagorik duen aterabiderik, nahiz eta Errusiako ereduaren oinarrituta izan: Jugoslabiakoa. Jugoslavia, federazio sozialista bat da. Sei errepublikak eta bi probintziak osatzen dute. Slobenia, Serbia, Kroazia, Mazedonia, Montenegro eta Bosnia-Herzegobenia dira errepublika horiek. Gainera, beste kontzeptu bat erabiltzen dute Jugoslabeek nazionalitateen osagarri bezala, hots: minoria nazionalena. Jugoslabiako errepubliketatik kanpokoak izanik Estatu-Nazio honetan dauden beste komunitateetako taldeek Jugoslavia barruan minoria izan arren, badute eskubiderik beren bizitza espezifikoa erabiltzeko orduan. Honela, Hugaroak, Albanoak, Rumanoak, Slobakoak, Italianoak eta abar. Errusian ez bezala, autogestio izpiritua tarteko dela, erdikoitasunaren aplikazioa arinago gertatzen da. Eta bistako denez, ezberdintasunaren onetan gertatzen da. Eskolak, administralgoa, irratia eta telebista, bere hizkuntzan eramaten ditu errepublika bakoitzak. Sozial eta ekonomi arloetan ere badute autonomiarik. Bakar-bakarrik Militargintzaren eta harreman internazionalen agintea dute erdikoitua eta bakartua, hots, serbo-kroaten menpean ezarria.

Europako Estatu-Nazio kapitalista zenbaitetan ere, nazionalitate zapalduen arazoari erantzuten hasiak dira. Horietatik aipagarriena, Konfederazio Helbetikoa da. Ondoko hauek osatzen

dute: germanofonoek, frankofonoek, italo-fonoek eta romantxofonoek. Nazionalitate hauetako bakoitzak bere irratia eta telebista partikularra du. Jurisdikzio balorazioa ere, bakoitzak berea du. Eskola ere bakoitzarena da. Hala ere, nazionalitate batetakoek inoren lurraldean eskola bat ezarri nahi badute, egin dezakete; baina, lurralde honetako nazionalitatearentzat arrisku bat gerta ez dadin, mugatua da eskubide hura. Beren mugetatik at, ez dute ekonomi laguntza ofizialik. Hain zuzen, hiru urtetaraino jarrai dezakete molde horretako eskola mailek. Gero, lekuan lekuko eskola mailatan sartzera behartuak daude, baldin aurrera jarraitu nahi badute. Molde honetan, nazionalitate bakoitzaren izaera defendatzen da.

Azkenik, ofizialki polietnikoa den Belgikako Estatu-Nazio Bakarraren kasua aipatuko dugu. 1970eko abenduaren 27an egin zen Konstituzioaren erreberrikuntzaren bitartez, ondoko molde honetan gelditu zen. Belgika, Estatu komunitario eta eskualde-tiar bat da. Hiru kultur komunitate ditu: frantsesa, neerlandesa eta alemana. Kultur komunitateak eta hizkuntz taldeak bateratuak egon behar dute. Senatuan eta Hautatuen Gelan, frantses hainbat neerlandes ukan behar ditu gobernua. Gainera, kultur komunitate bakoitzak bere kultur kontseilu bat du komunitateko hizkuntzari eta kulturari dagozkienetan legeak eratzeko. Hauen kompetentziako dira: administralgoan hizkuntzen erabilaraztea, irakastetxe publiko eta ordainduetan kontu egitea, enplegatuen eta nagusien arteko harreman sozialetan eskatzea. Hala ere, walo-niaren eta frandriaren mugen artean, badira 24 herri «erraztasun berezirekiko» izendatuak. Horren esanahia, zerau da: zerbitzu publikoetako hizkuntza komunitatekoa izanik ere, administraltuak beste hizkuntza bat erabil dezakeela.

Bukatzeko, esan dezagun, hiru komunitate izanik ere, hizkuntzazko lau eskualde bereizten dituela Belgikako legeriak. Frantses hizkuntzaren eskualdea, Bruxela-Kapitala bi hizkuntzazko eskualdea eta aleman hizkuntzazko eskualdea. Hau guztia dela eta, Belgika ez da federazio izatera ere ailegutzen.

Gure lanaren zati honetan, lau kasu aipatu nahi izan ditugu. Baina beste anitz aipatzen jarrai genezake. Erakutsi nahi izan duguna, hau da: nazionalitateen birjabe-keta bide egiten ari dela Europa osoan. Kinka edo ateka bakoitzean bere berezitasun guztiak, noski⁴.

3. Birjabekeeta osoruntz, helpide maila ezberdinak

Nazionalitate zapalduak osoki libro daitezen, egun bazter guztietan ditugun Estatu-Nazioak desagertu egin behar dute. Berdintasun osorako ez dago beste biderik. Nazionalitate bakoitzak, ttipi ala haundi, pobre ala aberats, bere autogobernu osora ailegatu behar du. Ez dugu inola ere adierazi nahi, noski, bestee-kin harremanik gabe bilakatu beharko duenik. Gizartearen arlo guztiek dute beste nazionalitateen bizitzarekin harreman beharra. Ekonomia, politika, kultura eta abar, ezin dira bakardadean eta itxitasunean bizi. Baina Estatu-Nazioen desagertzeak oraino luze joko duela dirudi. Orduan, zer egin bitartean? Nazionalitate zapalduak, Estatuak suposatzen dituen aparatuek bereganatu behar dituzte. Aparatu horien bereganatzeak bakarrik emango dio bere nazionalitatearen defentsarako beharrezko duen indarra.

Nazionalitate zapalduak ahots batez inposatu behar duten eskabidea, *autodeterminazioa* deitzen da. Honen zentzua ondoko hau da: nazionalitate zapalduak bere autogobernuaz egin dezakeen aukera bozketan erabiltzea. Hau da haren adierazgarria. Besterik da aukera horren autogobernu neurria seinalatzea. Norbait, autodeterminazioaren alde egon liteke oso, eta, aldi berean, nazionalitate zapalduak har ditzakeen autogobernu neurri guztien edo batzuren aurka. Arrisku hau emanik ere, garrantzizkoa da autodeterminazioa guztiek onartzea.

Nazionalitate zapalduak, autogobernu horren neurriak ere izendatu behar ditu. Maila askotakoak daude. Guk hemen horietan garrantzizkoenak aipatuko ditugu, autogobernurik hertsienetik osoenera begira.

Lehenik, autonomia dager. Nazionalitate zapaldu bati autonomia aplikatzean, Estatu-Nazioaren integritatea zutik gelditzen da. Horregatik, eskualdetiarra adjetiboaz osatzen da gehienetan autonomia. Euskadiri 1936an eman zitzaion Autonomi Estatutua, molde honetako aterabidea izan zen. Estatu-Nazioaren deserdi-koitzearen hasera da. Horren kontenidua hainbatean alda liteke, proiektu batetik beste batetara. Baina Estatu-Nazioaren integritate neurrietan ibiltzen da beti.

Bigarrenik, federazioa daukagu. Estatu-Nazioaren aparatu gehien partiketa adierazten du honek. Hala ere, aparatu batzu Estatu-Nazioaren baitako eta partitu ezineko gelditzen da beti. Federazio modeluak ere anitz lirateke. Adibidez, Guy Heraud-ek lautuan eredutzen ditu etniazko eskualde federazioak. Federazioaren alboan, konfederazioa daukagu. Askatasun osoruntz urrats

bat gehiago suposatzen du honek. Elkarkideen borondate librozko joera bat adierazten bait du.

Hirugarrenik, independentzia dator. Nazionalitate bat egoera horretara iristean, bere askatasun osorako behar dituen autogobernu aparatuen jabe dela adierazten da. Hala ere, autogobernuko aparatu horien erabilera ohartun, libro eta berdintasun sozialezko batek bakarrik ekarriko du askatasun osoa.

Azken maila, klaserik gabeko, Estaturik gabeko eta Alderdirik gabeko gizarte batek seinalatuko luke.

¹ J. STALINE, *Oeuvres*, IV. tomoa, «La politique du pouvoir des Soviets dans la question nationale en Russie», 1920, 312 or.

² Idem, 316 or.

³ J. STALINE, *Oeuvres*, V. tomoa, «Le VIIe Congrès du P.C.R.», 1923, 206 or.

⁴ Europa mailako kasu gehiago ezagutu nahi duenak, irakur beza, Heiko Sagredo de Ihartza-ren *La vasconie et l'Europe Nouvelle*, Elkar, Baiona, 1977; edo eta Guy Héraud-en *L'Europe des Ethnies*, Presses d'Europe, Nice, 1963. Frantzia mailan arazoa nola dagoen jakin nahi duenak, berriz, ikus beza «Minorités Nationales en France», *Les Temps Modernes*, Août-Septembre 1973, Paris.

J. A.

LAS NACIONALIDADES OPRIMIDAS EN EUROPA

El problema de las minorías es un problema común a las dos Europas: la oriental y la occidental. Las condiciones de existencia se diferencian según el tipo de sociedad: en ninguna de ellas ha desaparecido la opresión de las nacionalidades, aunque se haya rebajado en la sociedad socialista.

Hoy día Europa está constituida en Estados. La historia nos enseña que estos Estados se han formado o por imposición de algunas nacionalidades sobre otras o por la unión de las mismas. Y estos «Estado-Nación» han sido formados y configurados por la idea de «progreso» de las entidades macroeconómicas y centralistas del capitalismo.

Existe un movimiento de solución del problema de las nacionalidades. Este proceso ha tomado varias direcciones. Vamos a citar algunos casos interesantes. El camino emprendido en 1923 por la URSS supone un avance —aunque pequeño— hacia la igualdad de las nacionalidades. La Unión Soviética se une en forma cooperativa para algunos servicios, por ejemplo, los militares, los económicos, los internacionales. Mejor tratamiento reciben las nacionalidades en Yugoslavia, federación socialista. Se federan en lo que hace a la fuerza militar y a las relaciones internacionales, mientras que otras instancias como la escuela, la administración, los medios de comunicación son autónomas.

También se atiende al problema de las nacionalidades oprimidas en los

«Estado-Nación» capitalistas de Europa. Merece un lugar destacado la Confederación Helvética, habitada por francófonos, italo-fonos, romanchófonos, germáfonos. Cada comunidad tiene su propia escuela, su radio, su televisión, etc. Citemos, por fin, el caso de Bélgica, Estado comunitario y regionalista, habitado por tres comunidades: la francesa, la neerlandesa y la alemana.

Hemos querido dar una muestra de cuatro casos de intentos de solución del problema de las nacionalidades. Para el desarrollo de las nacionalidades y su igualdad debiera desaparecer la estructuración actual de los «Estado-Nación». Esta desaparición está lejana. Mientras, una de las vías consiste en la recuperación del aparato del Estado para su defensa. Hay una reivindicación generalizada: la autodeterminación, el autogobierno. Pueden distinguirse varios modos o fases: autonomía, federación, confederación, independencia, siendo la última fase, una sociedad sin clases, sin Estado, sin partidos.

LES NATIONALITES OPPRIMEES EN EUROPE

Le problème des minorités est un problème commun aux deux Europes, l'orientale et l'occidentale. Les conditions d'existence se différencient d'après le type de société. Mais l'oppression des nationalités n'a disparu nulle part, bien que dans la société socialiste elle soit moins marquée.

Aujourd'hui l'Europe est constituée par des Etats. L'histoire nous montre que ces Etats se sont formés soit par la prédominance de certaines nationalités sur d'autres, soit par leur union. Et ces «Etat-Nation» ont été formés et configurés par l'idée de «progrès» des entités macroéconomiques et centralistes du capitalisme.

Il y a des essais de solutions du problème des nationalités en plusieurs directions. La voie prise en 1923 par l'URSS suppose un pas en avant —bien que petit— vers l'égalité des nationalités. L'Union Soviétique prend une forme coopérative pour quelques services, par exemple, militaires, économiques, internationaux. Les nationalités de Yougoslavie, fédération soviétique, reçoivent un meilleur traitement. Elles se fédèrent en ce qui concerne la force militaire et les relations internationales, tandis que d'autres instances comme l'école, l'administration, les moyens de communication sont autonomes.

Dans les «Etat-Nation» capitalistes d'Europe on essaie aussi de résoudre le problème des nationalités. Il faut mentionner en premier lieu la Confédération Helvétique, habitée par des francophones, italiphones, romanchophones, germanophones. Chaque communauté dispose de sa propre école, sa radio, sa télévision, etc. Mentionnons aussi le cas de la Belgique, Etat communautaire et régionaliste, habitée par trois communautés: la française, la néerlandaise et l'allemande.

Nous avons voulu montrer quatre cas où on a essayé de trouver une solution au problème des nationalités. Pour leur développement entier et leur égalité il faudrait que disparaisse la structuration actuelle des «Etat-Nation». Cette disparition est encore lointaine. Entretemps, une des voies consiste dans la récupération du pouvoir de l'Etat pour leur défense. Il y a une revendication bien généralisée: l'autodétermination, l'autogouvernement. Pour y arriver on pourrait distinguer plusieurs moyens ou étapes: l'autonomie, la fédération, la confédération, l'indépendance et la dernière phase: une société sans classes sans Etat, sans partis.